

Kiss Attila Atilla

A Titus Andronicus CD-ROM

Szerző

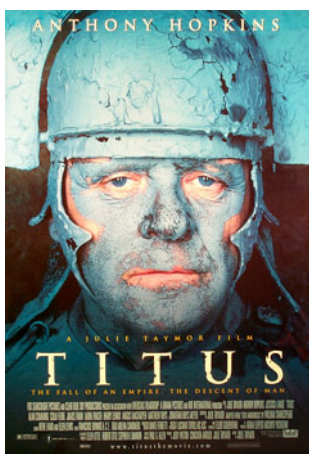
Kiss Attila Atilla (1965), irodalomkutató, a szegedi deKON-csoportnak megszűnéséig tagja, az SZTE Angol Tanszékének vezetője. Írásai a posztsemiotika, valamint a reneszánsz és a posztmodern dráma értelmezési területein jelentek meg. 2000-ben a Szegedi Tudományegyetemen létrehozta a Kulturális Ikonológia és Szemiográfia Kutatócsoportot.

E-mail: kiss_a_m@yahoo.com

A Titus Andronicus CD-ROM

A Titus Andronicus Projekt

A Szegedi Tudományegyetem Angol Tanszékén több évtizedes hagyományokra támaszkodnak az ikonológiai, emblematikai, színháztörténeti kutatások. Ezek megújítására és a posztstrukturalista értelmezési eljárásokkal való összekapcsolására törekedtünk, mikor 2000 novemberében megalakítottuk a Kulturális Ikonológia és Szemiográfia Kutatócsoportot. A csoport kutatásai a verbális és vizuális társadalmi reprezentációk működési logikájának, történelmi kontextusainak és változásainak, ideológiai meghatározottságainak feltárására irányulnak. A munkánkat meghatározó elméleti alapokban a hagyományos ikonológiát újraértelmező posztmodern képelemleteket összekapcsoljuk a jelentés és a szubjektum folyamatszerűségét vizsgáló posztszemiotikával. A szemiográfiai kutatás történelmi folyamatba helyezve értelmezi a társadalmi képalkotás különféle gyakorlatait, ugyanakkor képes fenntartani azt a jelelméleti metapozíciót, amelyet a szemiotika interdiszciplináris, a jelentésalkotáslogikáját feltáró jellege biztosít. A szemiográfia a posztszemiotika új elméleti kereteiben rekontextualizálja az ikonográfiai és ikonológiai kutatások eddigi meglátásait, és elhelyezi őket a történelmileg sajátos társadalmi berendezkedés szemiotikai világmodelljében, a jel és a beszélő szubjektum státusához való viszonyukban. Ugyanakkor rávilágít a képiábrázolás, a szimbolizáció trópusainak, módszereinek átalakulásaira, továbbélésükre a posztmodernben. Feltérképezi, hogy a posztmodern társadalom kulturális képrendszereiben milyen ideológia és szemiotikai logika irányítja a szimbólumok, identitásmenták, képi megjelenítések áramoltatását.

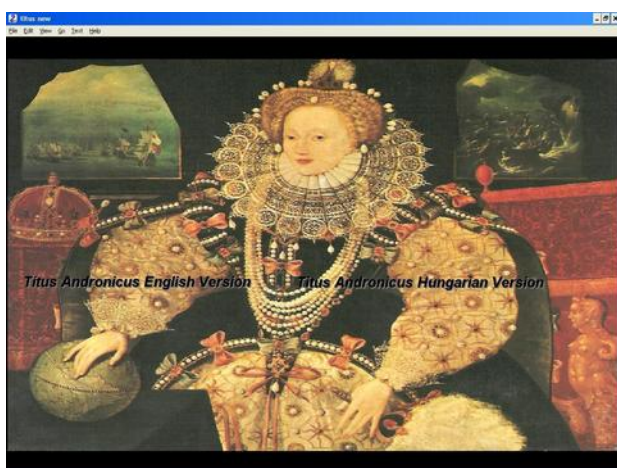

A kutatócsoport által irányított hosszútávú programok egyike a Titus Andronicus Projekt, amit a University of Hull Angol Tanszékével együttműködésben, a British Council támogatásával kezdtünk el. A projekt célja, hogy létrehozzon egy olyan interaktív multimediális oktató CD-ROMot, amely Shakespeare *Titus Andronicus* című, sorrendben legelső tragédiájának filológiai kérdéseit, színpadi és kritikai recepciótörténetét, adaptációit, posztmodern értelmezési lehetőségeit dolgozza fel. Választásunk azért esett az angol reneszánsz kánon sokat vitatott drámájára, mert a Titus Andronicus utóbbi években lezajlott “sikertörténete” sokretűen szemlélteti, hogyan határozza meg a társadalmi berendezkedés uralkodó ideológiája az irodalmi szövegek és a színházi gépezet működését; hogyan válik több évszázados kirekesztés után ismét érdekfeszítővé a közönség, a kritika és az elmélet számára egyaránt egy reneszánsz szöveg; miként érhetőek tetten a *Titus Andronicus* “posztmodern reneszánszában” a két kultúrtörténeti periódus, a kora modern és a posztmodern közötti hasonlóságok. Értelmezésünk szerint a kora modern és a posztmodern kor ismeretelméleti és reprezentációs válsága kifejeződést talál azokban a színházi, illetve multimediális, filmes, előadói gyakorlatokban, amelyek az identitás, a megismerhetőség, a szövegszerűség, a materialitás és az anatómia kérdéseit tematizálják.

A CD-ROM

A CD-ROM kétnyelvű, tartalmazza a Titus Andronicus jegyzetelt angol és magyar szöveget a vonatkozó textológiai kérdésekkel, és négy fő menüpontban dolgozza fel a drámát.

1. glosszárrium, források, a szerzősiég kérdése, filológiai eljárások és problémák;
2. adatok, ikonografiai elemek, megjelenítési hagyományok, topikalitások;
3. színpadtörténet az Erzsébet-kortól a kísérleti színházakon át a posztmodern filmig;
4. kora modern – posztmodern párhuzamok, műfaji jegyek, ismeretelmélet, a szubjektum szemiotikája
5. a bosszútragédia hagyománya, erőszak, abjekció, örület mint reprezentációs stratégiák

A CD terjedelmes vizuális anyagra támaszkodik, ikonográfiai, emblematikai hagyományokból, a

populáris és hirdetői reprezentációkból, valamint a posztmodern képi kultúrából származó vizuális elemeket rendel hozzá a vonatkozó szövegrészekhez. A multimediális anyagok között szerepel a BBC 1975-os filmváltozata, a Kaposvári Csiky Gergely Színház, a Budapesti Shure Kamaraszínház és a Gyulai Várszínház előadása, valamint Julie Taymor 2000-ben készített nagyszabású mozifilmje.

A Titus Andronicus CD-ROM a Shakespeare-drámák színpadtörténete és adaptáció-története alapján szemlélteti azt a vonulatot, ahogy a kánonképző folyamatok először marginalizálják az olyan, polgári ízlésnek nem megfelelő drámákat, mint például a Shakespeare kortársai által írt bosszútragédiák, majd a kiszemelt Shakespeare kánonon belül szorítják a peremre az idealizált "Erzsébet-kori bádról" kialakított sztereotípiáknak nem engedelmesskedő darabokat, mint amilyen például a *Titus Andronicus*. A posztmodernben ugyanakkor a szemiotikai diszpozíció hasonlósága miatt ismét affinitás keletkezik az ismeretelméleti, szubjektumelméleti kérdéseket a látvány, a kép hatásán keresztül problematizáló kora-modern drámák iránt, olyannyira, hogy Julie Taymor monumentális mozifilmet rendez *Titus* címmel, az új rendezésekben színpadra állított darab bemutatói előtt sorban állnak a mentők a londoni színházaknál, és a magyar színházakban is lefűjják a port a darabról.

Ha a *Titus Andronicus* színpadi történetét és filmadaptációit tekintjük, ugyanilyen folyamatot figyelhetünk meg. A 19. századtól a modern irányzatokon át a posztmodern feldolgozásokig haladva megfigyelhetjük, hogyan alakul ki egyre nagyobb affinitás a korábban csak véres horrordramaként kezelt tragédia iránt. A CD több adaptációt vizsgál ennek szemléltetésére, alább 3 ilyen feldolgozásból emeltünk ki két-két, dramaturgiailag kulcsfontosságú jelenetet.

Az elsőben a barbár módon megcsonkított Lavinia jelenik meg a fájdalom és a megaláztatás rettentő, emblematikussá nagyított állóképeként, megfosztva a nyelvtől, az írástól és a nőiségtől, tehát voltaképpen minden jelölő értékétől. A második jelenetben a darab végén Titus által leölt Tamorát látjuk, amint Laviniahoz hasonlóan vér csordul a szájából, mintegy rímelve arra a vérre, amit fiai ontottak Lavinia meggyalázásával. Az inverzió macabre ironiája, hogy a fiúk vérében a jelenetben Tamora nyelte le pástétom formájában, mintegy visszafogadva ősméhként azokat a bosszúálló fiúkat, melyeket ő szült és küldött ki a világba.

Az első képpár a BBC 1975-ös filmváltozatából való, ahol az előadásmódban még feltétlenül a shakespeare-i nyelvezet, az szó, az elokvencia a lényegi elem. A film rendkívül éleslátóan dolgozza fel a lehetséges ritualisztikus elemeket, a körbenjárást, a véráldozatot, de nem fordít kellő figyelmet a képre mint hatáskeltő mechanizmusra, az abjekció, a horror látványára és lehetséges emblémáira. A megcsonkított Lavinia visszafogott panaszolkodó a későbbi változatokhoz képest.

A Kaposvári Csiky Gergely színház színpadi változata sokkal tudatosabban alkalmazza az abjekció látványát. Lavinia Lucius tenyerébe köpi nyelvtelen szájából a vért, és erre a képre rímel a darab végén a Tamora szájából sugárban előszökő vér.

Julie Taymor mozifilmjében valósul csak meg igazán az *abjekt* és a *macabre* hagyományok teljes felelevenítése, amikor Lavinia a fájdalom kimerevített emblémájaként sikoltja a vért a néző arca felé, a nyakon szúrt Tamora szájából pedig ugyanilyen totálképben csorog a darab képvilágát amúgy is erősen strukturáló vér.

Meggyőződésünk, hogy az abjekció, a látvány rendszeres alkalmazása a posztmodern kísérletezésekben és feldolgozásokban nem tudható be egyszerűen egyfajta elborult ízlésnek, amelyet az Erzsébet- és Jakab-kori nézők részéről is feltételeztek korábban a kritikusok. Azzal is számot kell vetnünk, hogy ezek a reprezentációs technikák az ismeretelméleti bizonytalanságok, a szubjektumelméleti dilemmák horizontjában működnek, és céljuk, hogy a kimerült verbális, narratív hagyományokon áttörve olyan totális hatást produkáljanak, mint amilyenre az ikonográfiai hagyományokat sűrítő, és azokat az abjekció alkalmazásával kiegészítő emblematisztikus színház.

A Titus Andronicus CD-ROM a szövegek gazdag linkelésével igyekszik hozzáférhetőbbé, képvilágában is feldolgozhatóbbá tenni a darabot a felhasználók számára. A különböző menüpontok ablakára kattintva kiszíneződnek a szövegben azok a helyek, ahova vonatkozó vizuális, multimédiális, ikonográfiai, populáris kultúrából származó vagy filológiai-kritikai anyagot kínál az adatbázis. A vállalkozás tehát arra az előadás-központú dráma- és színházzemiotikai megközelítésre támaszkodik, amelynek értelmében a drámaszövegek olvasásakor meg kell kísérelnünk egy lehetséges színpadi reprezentációs logikához hozzárendelnünk a szöveget, ehhez pedig elengedhetetlen a vizuális képrendszerek és a konkrét színpadi működés elképzelése. Ebben nyújtanak segítséget a felhasználó diákoknak, kutatóknak, oktatóknak a CD multimédiális anyagai.

© Apertúra, 2005. Ősz | www.apertura.hu

webcím: <https://www.apertura.hu/2005/osz/kiss-a-titus-andronicus-cd-rom/>

